

Stipe
HRKAĆ

PROCES PRIVATIZACIJE U HRVATSKOJ

PRIVATIZACIJE U HRVATSKOJ

zadovoljstvo i povratak čitanju da bi mi obitelji pretrčala, to predstavlja crnolicevu katastrofu. Ako se učinak
može iskoristiti energije popularnih članaka (a od
izgleda može to biti) domovina ga gubi na području gdje
je obnovljen, napotovanjem i istro porušen svoj institucionalni
i kulturni identitet.

Ekonomska osnova hrvatske znanosti nad prosperiteti u 21. stoljeću

Hrvatska je izmamđena, kako je ekonomistički zaboravljana, na
oko 2000 GND po stanovnika dok su visoko-edukirani
i tehnikički razvijene zemlje rade 15.000\$, dok je na
sudjelju po stanovniku. Dakle sada pripremaće ove vrednjave.

**PROMJENI
PRIVATIZACIJE
HRVATSKOG
KODA**

Iako hrvatska je učinkovito učinila velike i pro-
vajalne industrije je danas potrebiti još je restrukturacija,
nuova za integraciju EU, ali i u tom sučinju lako. Ako Hrvatska razvija moje dinamične vertice (kao što je cestovni
trafik u Njemačkoj), odnosno istraživačku malu i srednju
preduzetničku tvornicu, turističku tradiciju, novim
tehnološkim postupkom, proučava poljoprivredu i stabilizira
energetiku, razvije prometnicu, tada će i turizam i turističke
dijelatnosti postupno progurati.

Dakle, ako na ovome osnovi ide tako vuci narav u Srb-
iju (i to bi mnogo bolje rezultalo) mi se moramo održavati i
u budućoj generaciji moderno ekonomski, stoga barem dio raz-
vojnog rečenice. A u svu, dubav i nepokvarenosu tako mi
treba biti lepoj mnogim ekonomskim i političkim zemaljama – to
je velika vlastna, hrvatska vrijednost učinjaj naroda.

U takimčinovih okvirima svi: ali mogu odaberemo
strukturu po područjima koja su naši strateški važni i finančki, te se to isplati: ali je neko restabiljen Zapadno-
srpskih občina i Hrvatski 21. stoljeć. Ne odnos, ali na
duše – sigurno.

Ciljevi privatizacije

Postojalo je (i u najvećoj mjeri još uvijek postoji) sedam ciljeva procesa privatizacije u Hrvatskoj. Ti primarni ciljevi, koji su uključeni u legislativu privatizacije, su sljedeći:

1. *Stimulirati poduzetništvo*: Iako je Hrvatska imala tradiciju uspješnog poslovanja, ono je ipak bilo ograničeno na neka specifična, uža područja. Stvaranje udruženih poduzeća i kasnija distribucija dionica potaknuli su konkurenčiju među poduzećima i sektorima u industriji. Novi su vlasnici preuzeeli odgovornost da prepoznaju zahtjeve tržišta i na njih odgovore ponudom odgovarajućih proizvoda.

2. *Aktivirati tržišta kapitala*: Stvaranje udruženih poduzeća bilo bi, naravno, katalizator za aktiviranje nepostojećih tržišta kapitala. Poduzeća koja su bila u društvenom vlasništvu (kao suprotnost državnom vlasništvu u zemljama istočne Europe) operativni su kapital mogla crpiti samo iz drugih poduzeća, ili putem zajmova s državnom garancijom.

3. *Povećati ekonomski rast*: Budući da su pojedinci postali vlasnici, potreba za subvencijama bila je smanjena. Stimuliranje dividendama i/ili kapitalnim dobitcima logično bi vodilo poslovanju usmjerenom povećanju profita, poreza, te rastu dobara i/ili usluga potrebnih kako bi se zadovoljila domaća i strana potražnja.

4. *Održati produktivnu zaposlenost*: Početna točka procesa privatizacije bilo je procjena stanja u poduzećima (na dan 31. 12. 1992.). Smatralo se da je u tom razdoblju zaposlenost bila barem 25% veća nego što je bilo potrebno. Transformacija iz društvenog u privatno vlasništvo trebala je zaštititi produktivne dijelove poduzeća. Pretpostavka je bila da će doći do privremenog otpuštanja radnika. U usporedbi s nekim drugim zemljama u tranziciji Hrvatska je bila u nepovoljnem položaju. Uz takvu prezaposlenost država je izgubila i svoje najbolje trgovačke partnere. Oružani sukob rezultirao je djelomičnom okupacijom (do 25% teritorija), znatnim unište-

njem industrije i komunikacija, stvaranjem i do 500.000 izbjeglica i prognanika, te embargom na određeni uvoz i izvoz.

5. *Modernizirati tehnologiju:* Hrvatska je tradicionalno bila više orientirana na usluge nego na industriju. Veliki su industrijski koncerni bili u vrlo lošem tehnološkom stanju. Većina opreme bila je stara i nekonkurentna. Veze s drugim proizvodnim pogonima, osobito u Srbiji i Bosni, više nisu funkcionalne. Putem *joint venturea* i rekapitalizacije industrijska je tehnologija trebala biti poboljšana kako bi se spasili neki industrijski koncerni. Veliki industrijski giganti nisu upali u tu kategoriju, jer im je bilo potrebno opće restrukturiranje.

6. *Uvesti djelotvorne menadžerske vještine:* Privlačenje stranih ulagača podrazumijevalo je uvoz ili razvoj menadžerskih vještina potrebnih kako bi koncerni preživjeli u konkurentskom okruženju. Za srednji stupanj menadžmenta te su vještine mogle biti poboljšane putem izobrazbe, no smatralo se da je za viši stupanj najbolja finansijska stimulacija. Ta je stimulacija bila ili dodatak na plaću, a u skladu s postignutim rezultatima rada, ili se vezivala na direktnu dobit tamo gdje su dioničari također bili i donositelji odluka.

7. *Privući strana ulaganja i ulaganja dijaspora:* Svi pretходно navedeni ciljevi bili su povezani i s priljevom stranog kapitala. Očito nije bilo dovoljno dostupnog domaćeg kapitala kako bi se odgovorilo i na najosnovnije potrebe. Dotok kapitala trebao je zadovoljiti goleme proračunske potrebe, ali je pomogao i nekim poduzećima s malo gotovine koja su imala potencijal za preživljavanje na konkurentskom tržištu. Od osobitog su interesa bila ulaganja dijaspore. Hrvati koji žive u inozemstvu bili su poticani na ulaganje svog novca i, što je možda i važnije - svog iskustva.

Privatizacijska strategija (prošlost)

Strategija kojom su se trebali postići navedeni ciljevi bila je prilagodena različitim fazama procesa privatizacije, koje su se trebale odvijati kroz dvije različite vrste legislative. Većina poduzeća je bila procijenjena i nominalna vrijednost je bila odredena na dan 31. 12. 1992. godine. Najveća javna poduzeća, a i neka druga (poduzeća na okupiranim područjima, poduzeća kojima je bilo potrebno restrukturiranje, neka strateška poduzeća i ostala poduzeća u kojima su specifični problemi usporili regularni proces privatizacije) nisu bila spremna za privatizaciju u vrijeme procjene. *Hrvatski fond za privatizaciju* bio je agencija stvorena kao operativna ruka Vlade zadužena za portfolio. Fond radi s *Ministarstvom privatizacije* koje ima kontrolu nad svime.

Rezervacije za obnavljanje nacionaliziranih vlasništva bile su inkorporirane u procjene. Bivši komunistički režim nacionalizirao je ili konfiscirao velike količine zemlje i zgrada u poslijeratnom periodu. Tamo gdje je postojala mogućnost da bivši vlasnici zatraže povrat vlasništva, dionice u pojedinačnim poduzećima bile su rezervirane do budućih parnica.

Odnos duga i kapitala: Zamjene su bile organizirane s domaćim bankama kako bi se parcijalno očistile bilance poduzeća i kako bi se instituciji koja daje zajam dao vlasnički položaj. Alternativa u puno poduzeća bila bi bankrot ili spustavanje operacija (djelatnosti) jer je veoma malo poduzeća bilo u položaju da riješi dugove. Mnogo je zajmova bilo dano i konvertirano tijekom perioda hiperinflacije, što je rezultiralo značajnim vlasničkim položajem banaka.

Dionice s popustom bile su dostupne svim građanima. Do 50% slobodnih dionica u poduzeću bilo je dostupno građanima Hrvatske. Popust je bio 20% od nominalne vrijednosti plus 1% za svaku godinu rada. Ostatak je mogao biti isplaćen u mjesecnim obrocima tijekom perioda od 20 godina. Ako bi netko platio u gotovini, mogao je dobiti i dodatni popust od 50%. Dionice su bile u potpunosti prenosive pod određenim uvjetima, što je rezultiralo serijom transakcija kod preuzimanja kompanija i konsolidacije dionica.

Menadžerski otkup poticao se u svrhu stimuliranja brze tranzicije prema nečemu što bi djelovalo kao tržišna ekonomija. Menadžment i radnici u malim uspješnim poduzećima bili su veoma brzi kod stjecanja prednosti u jednoj takvoj mogućnosti. Kupili su preostale dionice (nerezervirane, nezamijenjene i one koje nisu bile prodane uz popust) i preuzeli kontrolu nad operacijama. Konačna sudbina tih poduzeća često je bio otkup od strane jedne ili više stranaka koje su nakon konsolidiranja vlasničkog položaja provele restrukturiranje, s većim ili manjim uspjehom.

Transferi dionica državnim mirovinskim fondovima bili su zamišljeni tako da stabiliziraju fondove. Do 33% preostalih dionica pojedinačnih poduzeća bilo je transferirano. *Mirovinski fondovi* su tada prodali, zadržali ili zamijenili dionice kako bi konsolidirali svoj portfolio. I druga su poduzeća isto tako dobila besplatne dionice tijekom svojeg procesa restrukturiranja. I odredena su ministarstva dobila dionice kako bi platila različite programe. *Ministarstvo obnove i razvijka* iskoristilo je dionice za parcijalno plaćanje izgradnje kuća oštećenih tijekom rata. *Ministarstvo zdravstva* iskoristilo je dionice kako bi platilo troškove vezane uz zdravstvo.

Strateške investitore poticalo se da preuzmu djelomično vlasništvo nad određenim poduzećima. To je bilo ostvareno uz pomoć jasnog ugovora o prodaji, ili u nekim slučajevima kroz rekapitalizaciju, u obliku gotovine, tehnologije ili iskustva.

Prodaja dionice putem javnog nadmetanja bila je završna metoda raspolažanja dionicama iz *Hrvatskog fonda za privatizaciju*. Zapečaćene ponude bile su javno otvarane i odbirane su najbolje. Kriteriji su uključivali cijenu, programe unapredjenja rada i poslovne planove. Uspješni ponuđači često su konsolidirali svoj položaj kupnjom dionica od drugih stranaka uključenih u proces privatizacije.

Rezultati privatizacije

Jednostavna metoda analiziranja rezultata privatizacije jest ispitati sliku stanja prije i poslije, te napraviti usporedbu s brojem privatnih tvrtki i brojem njihovih zaposlenika.

Broj tvrtki koje su bile u državnom ili društvenom vlasništvu znatno je opao u razdoblju od 1990. (34%) do 1997. godine (1%). Postotak svih privatnih poduzeća porastao je sa 63% u 1990. godini na 95% danas. Ostatak je mješavina različitih oblika vlasničke strukture.

Broj zaposlenika koji rade u poduzećima pod različitim oblicima kontrole pokazuje ponešto različitu sliku. Godine 1990. gotovo 98% svih zaposlenika radilo je u poduzećima u društvenom vlasništvu. Do kraja 1997. godine taj je broj znatno opao, na manje od 23%.

Postotak zaposlenih u privatnim poduzećima popeo se na 42%. Znatan broj (34%) zaposlen je u poduzećima s mješovitim vlasništvom. Te brojke pokazuju iste trendove kao i broj tvrtki, ali naglašavaju utjecaj velikih industrijskih gigantata koji su još uvijek u državnom vlasništvu.

Najvažniji ekonomski događaji

Proces privatizacije i druge tranzicijske politike bili su kamen temeljac za ekonomiju s jakim ekonomskim osnovama. Malo zemalja u tranziciji moglo se pohvaliti sličnim makroekonomskim uvjetima. I to usprkos nepovoljnim ratnim uvjetima tijekom prvih pet godina samostalnosti.

U siječnju 1997. godine Hrvatska je dobila investicijsku ocjenu od *Moody's* (Baa3), *S&P*-a (BBB-) i *IBCA* (BBB-). Te su ocjene bile među najboljima kod zemalja u tranziciji, a ispred Hrvatske su bile samo Češka Republika i Poljska.

Ta su dostignuća, uz ekonomiju u kojoj uslužni sektor vrijedi 60% bruto domaćeg proizvoda, predstavljala dobru perspektivu. Turistička primanja, koja su bila najniža 1991. godine, znatno su porasla. Sjeverna i južna obala doslovno su bile odsjećene jedna od druge tijekom četiri godine okupacije (od kolovoza 1991. do kolovoza 1995. godine). Turistički prihodi u 1991. godini pali su na jednu šestinu onih

iz 1990. godine. No, ti su prihodi poslije stalno rasli, jer su turisti ponovno otkrivali hrvatsku obalu i tisuće otoka.

Prihodi su 1997. godine iznosili 4.5 milijarde US dolara. Kako bi se zadržao sadašnji rast, bit će potrebna znatna ulaganja. Vrlo je malo bilo investirano u objekte od sredine osamdesetih godina. Programi infrastrukture koji uključuju seriju novih puteva trenutačno se razvijaju.

Hrvatska danas ispunjava tri kriterija iz Maastrichta. Jedini kriterij koji još nije ispunjen je veličina kamatne stope. Diskontna stopa *Centralne banke* je ispod 6% ali tržišne stope su i dalje dvoznamenkaste zbog nedostatka slobodnog kapitala.

Proračunski deficit je vrlo blizu nule i ukupni vanjski dug je nešto veći od rezervi strane valute. Najznačajniji rezultati mogu se naći u stabilizacijskom programu donesenom u listopadu 1993. godine.

Mjesečna stopa inflacije, koja je bila i do 35%, stavljena je pod kontrolu. Godišnja stopa je zadržana između tri i četiri posto. Kontroliranje inflacije bilo je preduvjet za izdavanje nove valute. Kuna je stabilna i varirala je plus ili minus pet posto u odnosu na njemačku marku, od svoga izdavanja u svibnju 1994. godine.

Hrvatska je pristala platiti 28.49% dugova bivše Jugoslavije (*Paris Club* sporazum u ožujku 1995. godine) koji se nisu mogli pripisati niti jednoj republici naslijedniku. U srpnju 1996. godine (*London club*) Hrvatska je prihvatile otpлатiti 29.5% komercijalnih dugova bivše Jugoslavije.

Europska banka za obnovu i razvitak rangirala je Hrvatsku kao jednu od najnaprednijih zemalja u regiji. Rast bruto domaćeg proizvoda, koji je već među najvećima u regiji, jest između pet i sedam posto godišnje. Konzervativne fiskalne i monetarne politike plus stabilno političko okruženje znače da će se taj pozitivni rast nastaviti.

Privatizacijska strategija (sadašnjost)

Kuponska privatizacija u Hrvatskoj različita je od onih u drugim zemljama u tranziciji. Pojavljuje se u relativno kasnoj fazi privatizacije. U drugim zemljama kuponi su bili iskorišteni na početku kako bi se podijelile dionice svim građanima. Hrvatska se koristi kuponima na kraju procesa i dobilo ih je 250.000 građana koji su bili najviše pogodeni u bivšem komunističkom režimu i u Domovinskom ratu. Najveća kategorija uključuje invalide, izbjeglice, ratne zatvorenicke i bivše političke zatvorenicke. Kuponi koje dobivaju su besplatni, a vrijednost ovisi o kategoriji.

Posjednici kupona imaju tri mogućnosti. Mogu zamjeniti svoje kupone za dionice u poduzećima na bivšim oku-

piranim područjima (nulti krug). Mogu se također natjecati za dionice u bilo kojem poduzeću tijekom jednog ili više od tri kruga licitacije. Treća i vjerojatno najpopularnija mogućnost uključuje zamjenu kupona za dionice u jednom od sedam privatnih investicijskih fondova. Privatni investicijski fondovi strogo su kontrolirani i slobodno kupuju i prodaju dionice iz kuponskih krugova, ili druge dionice dostupne na tržištu.

Vrijednost dionica rezerviranih za kuponski proces je 12 milijardi kuna ili nešto manje od 2 milijarde US dolara. Iznos dionica unutar pojedinih poduzeća (preko 400) varira od većinskog interesa do beznačajnog dijela. Bilo je pokušaja da se smanji broj poduzeća uz zadržavanje ukupne vrijednosti putem serije zamjena s mirovinskim fondovima, bankama i drugim dioničarima. Portfelj je najavljen krajem 1997. godine. Menadžmentu poduzeća, koja su imala znatan broj dionica rezerviranih za kuponski proces, bilo je savjetovano da ne poduzima nikakvo restrukturiranje koje uključuje prodaju imovine, ili smanjivanje vrijednosti poduzeća na bilo koji način.

Sve preostale dionice u portfelju *Hrvatskog fonda za privatizaciju* moraju biti prodane, zamijenjene ili iskorištene u stalnom restrukturiranju drugih poduzeća. Jedan od najvećih korisnika portfelja *Hrvatskog fonda za privatizaciju* je brodogradevna industrija i bankarski sektor. Vlada isto tako nastavlja upotrebljavati portfelj *Hrvatskog fonda za privatizaciju* kako bi isplatila dugove u svezi s obnovom kuća uništenih tijekom rata.

Neka nova poduzeća dolaze u portfelj *Hrvatskog fonda za privatizaciju*. To su poduzeća na ranije okupiranim područjima, koja su još uvijek u ranoj fazi transformacije.

Privatizacijska strategija (budućnost)

Javna poduzeća bit će privatizirana u završnoj fazi tranzicije, kada bude okončan kuponski proces krajem 1998. godine. Kao i u svezi s kuponskim procesom, Hrvatska je i glede velikih javnih poduzeća imala drukčiji pristup. Niti jedno od njih nije privatizirano. Ona prolaze kroz fazu restrukturiranja i trenutačno se pripremaju za privatizaciju u skladu s različitim rasporedima. Sedam poduzeća koja nose 10% bruto domaćeg proizvoda su: HPT (pošta i telekomunikacije), INA (nafta), HRT (radio i televizija), HŽ (željeznička), HC (cesta), HŠ (šume) i HEP (električna energija).

Mnoge zemlje u tranziciji prodale su te gigante kako bi financirale svoje proračune. Veoma često bile su učinjene pogreške u procjeni imovine i u pristupu privatizaciji, jer se dopušтало stranim multinacionalnim kompanijama da dodu do većinskog vlasničkog položaja.

Hrvatska pošta i telekomunikacije (HPT) je poduzeće koje je privuklo najviše pozornosti i domaće i međunarodne javnosti. Sa 23.000 zaposlenika, 800 milijuna US\$ prihoda i 100 milijuna US\$ profita u 1997. godini, to je najveće i najuspješnije hrvatsko poduzeće.

Stupnjem razvoja HPT je bliži zapadnoeuropskim zemljama nego zemljama u tranziciji. Praktički je sav napredak postignut od 1990. godine. U Hrvatskoj je danas 34 telefona na 100 stanovnika, a 1990. godine ih je bilo 17. O razvijenosti hrvatskih telekomunikacija još više govori podatak o 74-postotnom stupnju digitalizacije.

HPT je izgradio i razvio analogni sustav pokretnih komunikacija, mobilnu mrežu pod komercijalnim nazivom MOBITEL u kojoj je danas oko 60.000 pretplatnika. Izgrađen je i digitalni sustav pokretnih komunikacija, GSM mreža pod komercijalnim nazivom CRONET u koju je do sada uključeno 106.000 pretplatnika. HPT je postao i davatelj usluge pristupa Internetu izgradivši HiNet mrežu u kojoj je trenutačno oko 32.000 pretplatnika. Važno je napomenuti da su GSM-CRONET i HiNet mreže stare manje od tri godine, a njihov je rast doista respektabilan. Osim toga, HPT je dobio i koncesiju za izgradnju *paging* mreže i kabelske TV na državnoj razini.

Slijedeći korak u privatizaciji HPT-a je razdvajanje poštanske i telekomunikacijske djelatnosti i formiranje dvaju odvojenih poduzeća (1. siječnja 1999. godine). Međunarodni revizori, savjetnici i konzultanti bit će imenovani kako bi pomogli u provođenju procesa privatizacije. Zakon o privatizaciji donijet će *Hrvatski državni sabor*. Dionice će biti plasirane i na domaćoj i na inozemnim burzama.